

The position of democratic legitimacy and the criteria for identifying the new governments emerging in the post-Cold War era

Maryam Fatahian^{*}, Faramarz Amjadian^{}**

Farid Azad Bakht^{*}**

Abstract

Among the criteria that were reviewed in international law after the end of the Cold War, was the way to identify a newly established state. Emphasis on concepts such as peace, democracy, self-determination and human rights caused democratic legitimacy to be proposed as a new element for the recognition of a government. This article aims to examine the place of democratic legitimacy in the field of government recognition. The hypothesis of the research is based on the fact that the criterion of democratic legitimacy has to a large extent been able to challenge the "exercise of effective power" which was the basic criterion for the recognition of a state in classical international law. The findings of the research indicate that with the passage of time, international actors, including countries and international organizations, have implicitly always included democratic legitimacy in identifying new governments more than in the past. The results of this study also confirm the fact that currently the position of democratic legitimacy in the identification institution is surpassing the criterion of effective control and the international instruments and mechanisms in this field, although implicitly, are trying to support it as much as possible.

^{*} Ph.D. Candidate of Public International Law, Kermanshah branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran, fatahian65461@gmail.com

^{**} Assistant Professor, Department of Public and International Law Department, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran (Corresponding Author), amgadian.f@gmail.com

^{***} Assistant Professor, Department of Public and International Law, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran, faridazadbakht2014@gmail.com

Date received: 31/07/2024, Date of acceptance: 21/09/2024

Keywords: Democratic legitimacy, Cold War, identification of governments, effective control.

Introduction

In the international arena, the newly established governments need to be recognized among their peers. Non-recognition of a government by other countries can have important consequences in terms of diplomatic relations, access to international organizations and participation in international processes for the new government. This is where the criterion or criteria according to which this identification can take place has been discussed and exchanged opinions for a long time in the field of international law. In the framework of international law, at the time of recognition, the three factors of population (nationality), territory (geographical borders) and political power (sovereignty) must have existed in a state. Nevertheless, recognition is a political act and requires a response from other actors in the international arena. In classical international law, no foreign intervention in internal state affairs was acceptable. As a result, at the time of recognition, if a government had the ability to exercise effective control over its territory, it would be sufficient for this issue. Effective control in practice means the ability of a government to exercise authority, maintain order, and rule over a specific territory. With the end of the Cold War and the collapse of the communist camp, some western jurists considered the necessity of democratic legitimacy as one of the important features that every government should have in the process of recognition. In fact, the developments that took place in the international arena, especially in the 90s, led to the establishment of the fact that in the framework of international law, governments and international organizations can no longer be indifferent to the political forms of the regimes. This article aims to examine the place of democratic legitimacy in the field of government identification and to answer the questions that how this criterion could affect the classical criteria including effective control? Also, to what extent and under what conditions has democratic legitimacy been implemented in practice? And, as a result, what position has he gained for himself both legally and politically in the field of international law? The hypothesis of the research is based on the fact that the criterion of democratic legitimacy has to a large extent been able to challenge the "exercise of effective power" which was the basic criterion for the recognition of a state in classical international law. In this article, in addition to a brief look at the history of democratic legitimacy in relation to the institution of government recognition, theoretical aspects will also be discussed. Then, on the one hand, an

attempt is made to study the international rules related to the subject under discussion and on the other hand, the international procedures that have been formed in the field of practice, especially with regard to political considerations, should be examined.

Materials and methods

This article has been compiled by collecting and reviewing the documents and literature produced around the topic under discussion in a descriptive-analytical method.

Discussion and results

The findings of the research indicate that in connection with the recognition institution in the field of international law, there are five criteria that include effective control, recognition by other governments, adherence to the constitution, democratic legitimacy and an agreement that representation becomes effective. This is despite the fact that until the Cold War, only effective control was a necessary and sufficient condition for identification. With the passage of time, international actors, including countries and international organizations, have implicitly included democratic legitimacy in identifying new governments more than in the past. The main point is that it will be possible to guarantee the legitimacy of a political system in the context of democracy. Therefore, the legitimacy of the government has a direct relationship with democracy, because it is a democratic system that is based on public votes and opinions. This relationship is such that in the new theories of democracy, it is the source of democratic legitimacy for governments.

The findings also show that democratic legitimacy has not been explicitly mentioned in any of the international conventions. But it is the interpretation of their provisions that well reveals the necessity of observing this principle. In this case, the Montevideo Convention approved in 1933 and the resolutions of the United Nations, including the resolutions issued in specific cases related to internal or international conflicts, imply this. Paying attention to democratic legitimacy has also caused other governments to act more cautiously in the process of identifying new governments, and to identify the origin of the formation of a government and its legitimacy in its internal political system. Currently, international documents and rules are regulated in such a way that the support and recognition of newly established governments arising from rebellion and repression, in which fundamental human rights are involved, is itself an example of violation of international laws. considered international. In the field of practice, democratic legitimacy reflects itself in the behavior of international actors in two

positive and negative ways: the positive way, according to which, recognition depends on the establishment of democratic legitimacy; The negative method according to which governments, based on their international obligations, should refrain from identifying governments and groups that have committed fundamental violations of international laws.

Conclusion

Based on the results of this study, it should be said that currently the position of democratic legitimacy in the identification institution is surpassing the criterion of effective control, and international instruments and mechanisms in this field, although implicitly, are trying as much as possible, to support it.

Bibliography

- Alipour, Mohammad Hassan (1390), *Ethics and Democracy (Collection of Articles)*, Tehran: Payan Publishing House, second edition. [in Persian]
- Anzilotti, D. (1907). "The theory of the state and international law". *American Journal of International Law*, 1(2), 293-307.
- Archibugi, D. (2020). "Cosmopolitan Democracy". In: *Cosmopolitanism in Hard Times* (pp. 167-180). Brill Publishers.
- Asadabadi, Tayyaba; Darabi, Mohammad Ali (2017), "Explaining the Legitimacy of the Democratic System Based on the Constitution, the System of the Islamic Republic of Iran", *The Journal of Public Law Research*, 2nd year, 5th issue, pp. 76-94. [in Persian]
- Askari, Puria; Saedi, Bahman (2017), "Developments in the position of the identification body in the creation of a new state: examining the claim of ISIS to establish an Islamic state", *Public Law Studies Quarterly*, Volume 48, Number 1, Spring 2017: pp. 181-200. [in Persian]
- Aziri, Sattar (1400) "*Democratic Legitimacy of Government in International Law: From Theory to Practice*", *The Journal of Human Rights*, Year 16, Number 2, pp. 28-5. [in Persian]
- Azizi, Aria (2017), "Identification from the point of view of Islamic international law and contemporary international law", *Journal of civil and legal sciences, second volume, sixth issue*. pp. 457-483. [in Persian]
- Bytyci, F., & Phillips, D. L. (2017). "State-building and the making of democracy: Kosovo in comparative perspective". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 19(1), 68-86.
- Constant, Benjamin (1988), *The Liberty of the Ancients Compared with that of the Moderns*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Crawford James R. (2007), *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press.
- Crawford James R. (2007). *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press.
- De Waal, A. (2013). "South Sudan: A new nation, old agonies". *African Affairs*, 112(448), 148-157.

127 Abstract

- Fox, Gregory H., And Brad R. Roth, (eds.) (2000), *Democratic governance and international law*, Cambridge University Press.
- Franck, Thomas (1992), "The Emerging Right to Democratic Governance" (1992) 86 *American Journal of International Law*, pp. 46-91.
- Henderson, J. A., & Wakeham, P. (Eds.). (2013). *Reconciling Canada: Critical perspectives on the culture of redress*. University of Toronto Press.
- Iterations, S. B. S. D. (2022). Resolving the Paradox of Democratic Legitimacy.
- Noutcheva, G. (2008). "Montenegro: A Case of Ethnopolitism". *Southeast European Politics*, 9(2-3), 109-135.
- Pahlavan, Chengiz (2004), "The Legitimacy of the Modern State", *Kian*, No. 25. [in Persian]
- Scharf, M. P. (2005). *Balkan justice: The story behind the first international war crimes tribunal since Nuremberg*. NYU Press.
- Schmitt, M. N. (2002). "The Law of Non-International Armed Conflict: Additional Protocol II to the 1949 Geneva Conventions". In *International Humanitarian Law* (Vol. 2, pp. 151-252). Dartmouth Publishing Company.

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی دولت‌های جدید برآمده در دوران پس از جنگ سرد^۱

مریم فتاحیان*

فرامرز امجدیان**، فرید آزاد بخت***

چکیده

با پایان یافتن جنگ سرد، فصل جدیدی در روابط بین دولت‌ها آغاز شد. از جمله، معیارهایی که پیرامون شناسایی یک دولت تازه تاسیس وجود داشت، تغییر کرد. تاکید بر مفاهیمی چون صلح، دموکراسی، حق تعیین سرنوشت و حقوق بشر باعث شد تا برای به رسمیت شناختن یک دولت، مشروعیت دموکراتیک به عنوان یک عنصر جدید مطرح گردد. این مقاله قصد دارد تا جایگاه مشروعیت دموکراتیک را در زمینه شناسایی دولت‌ها مورد بررسی قرار دهد. فرضیه پژوهش بر این موضوع استوار است که معیار مشروعیت دموکراتیک تا حدود زیادی توانسته است «اعمال قدرت موثر» را که در حقوق بین‌الملل کلاسیک معیار اساسی نهاد شناسایی یک دولت بود، به چالش بکشد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که با گذشت زمان بازیگران بین‌المللی از جمله کشورها و سازمان‌های بین‌المللی به طور ضمنی همواره مشروعیت دموکراتیک را در شناسایی دولت‌های جدید بیشتر از گذشته لحاظ نموده‌اند. نتایج این مطالعه نیز بر این واقعیت صحنه می‌گذارد که در حال حاضر جایگاه مشروعیت دموکراتیک در نهاد شناسایی در حال پیشی گرفتن از معیار کنترل موثر است و ابزار و سازکارهای بین‌المللی در این زمینه هر چند به صورت تلویحی، اما تلاش می‌کنند تا حد امکان از آن حمایت نمایند. این

* دانشجوی دکترای حقوق بین‌الملل عمومی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه ایران،
fatahian65461@gmail.com

** استادیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران (نویسنده
مسئول)، amgadian.f@gmail.com

*** استادیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران،
faridazadbakht2014@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۳۱

مقاله با جمع‌آوری و بررسی اسناد و ادبیات تولید شده پیرامون موضوع مورد بحث به روش توصیفی-تحلیلی گردآوری شده است.

کلیدواژه‌ها: مشروعیت دموکراتیک، جنگ سرد، شناسایی دولت‌ها، کنترل موثر.

۱. مقدمه

ظهور یک دولت تازه تاسیس در عرصه بین‌المللی همواره ضرورت شناسایی آن را از سوی سایر دولت‌ها مطرح می‌نماید. هر چند دولت‌ها در مرزهای داخلی و ساختار سیاسی خویش مستقل هستند و سایرین حق مداخله در امور آنها را ندارند، اما از سوی دیگر «سایر دولت‌ها در مورد شناسایی یا عدم شناسایی آنها مختارند» (عزیزی، ۱۳۹۷: ۴۶۷). بنابراین واحدهای تازه تاسیس به نام دولت در عین استقلال محتاج به رسمیت شناخته شدن در میان هم‌تایان خود می‌باشند. عدم به رسمیت شناختن یک دولت توسط سایر کشورها می‌تواند پیامدهای مهمی از نظر روابط دیپلماتیک، دسترسی به سازمان‌های بین‌المللی و مشارکت در فرآیندهای بین‌المللی برای دولت جدید داشته باشد. اینجاست که معیار و یا معیارهایی که منطبق بر آن، این شناسایی می‌تواند صورت پذیرد، از دیرباز در عرصه حقوق بین‌الملل مورد بحث و تبادل نظر بوده است.

به نظر می‌رسد که مقوله شناسایی از نظر حقوقی با ابهام زیادی مواجه نباشد، چرا که از این منظر، با تحقق سه عامل جمعیت (تابعیت)، سرزمین (مرزهای جغرافیایی) و قدرت سیاسی (حاکمیت)، یک دولت تشکیل می‌شود. اما پیچیده‌گی این مسئله از آنجا شروع می‌شود که شناسایی یک، عمل سیاسی نیز هست؛ موضوعی که به صراحت هم توسط موسسه حقوق بین‌الملل در اجلاس ۱۹۳۶ و هم در عرف بین‌الملل مورد تاکید قرار گرفته شده است (عزیزی، ۱۳۹۷: ۴۶۶).

در حقوق بین‌الملل کلاسیک، سازماندهی داخلی کشورها به طور کلی به اراده و خواست آنها واگذار شده است و هیچ‌گونه مداخله خارجی در این حوزه پذیرفتنی نیست و برای اینکه دولتی در کنار سایرین شناسایی شود، اقتدار و کنترل موثری که به نظر می‌رسد در سازمان عریض و طویل حکومت‌داری خود بر مرزها و مردمانش از خود نشان می‌دهد، برای این موضوع کفایت می‌کند. به همین دلیل است که سایر دولت‌ها، نمایندگان یک رژیم جدید را به عنوان جانشین قانونی در سفارتخانه‌ها و کمیسیون‌های مشترک می‌پذیرند. مشروعیت و یا عدم مشروعیت اصولاً برای این شناسایی چالشی را ایجاد نمی‌نماید. در این زمینه حتی منشور

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی ... (مریم فتاحیان و دیگران) ۱۳۱

سازمان ملل متحد نیز ساکت است و مشروعیت دولت یا حکومت به عنوان شرط عضویت در سازمان مذکور لحاظ نشده است (Schneewind 1998; Hampton 1998).

با پایان جنگ سرد و فروپاشی اردوگاه کمونیسم، برخی از حقوقدانان غربی، ضرورت مشروعیت دموکراتیک را یکی از ویژگی‌های مهمی تلقی نمودند که هر حکومتی می‌بایست در جریان شناسایی واجد آن باشد. در واقع، تحولاتی که به خصوص در دهه ۹۰ میلادی در عرصه بین‌المللی رخ می‌داد، منجر به تثبیت هر چه بیشتر این حقیقت می‌شد که در چارچوب حقوق بین‌الملل، دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، دیگر نمی‌توانند نسبت به اشکال سیاسی رژیم‌ها بی‌تفاوت عمل نمایند.

در مقاله حاضر نویسند قصد دارد تا با رویکردی تاریخی ضمن بررسی چگونگی شکل‌گیری مفهوم مشروعیت دموکراتیک را به عنوان یکی از معیارهای شناسایی دولت‌های جدید، به این سوال پاسخ دهد که این معیار چگونه توانست معیارهای کلاسیک از جمله کنترل موثر را تحت تاثیر قرار دهد؟ همچنین مشروعیت دموکراتیک تا چه حد و تحت چه ضوابطی در عرصه عمل به اجرا درآمده است؟ و در نتیجه چه جایگاهی را هم از نظر حقوقی و هم از نظر سیاسی برای خود در عرصه حقوق بین‌الملل کسب نموده است؟ در این مقاله علاوه بر نگاهی گذار به تاریخچه مشروعیت دموکراتیک در ارتباط با نهاد شناسایی دولت‌ها، به ابعاد نظری نیز پرداخته خواهد شد. سپس از یک طرف تلاش می‌شود تا قواعد بین‌المللی مرتبط با موضوع مورد بحث مطالعه شده و از طرف دیگر، رویه‌های بین‌المللی که در عرصه عمل و به خصوص با توجه با ملاحظات سیاسی شکل گرفته‌اند، بررسی شوند. نتیجه پژوهش به طور کلی بر این واقعیت دلالت دارد که گرایش جامعه بین‌المللی برای لحاظ نمودن مشروعیت دموکراتیک در نهاد شناسایی یک دولت جدید، روز به روز جدی‌تر می‌شود. با این حال این موضوع همراه با ملاحظات سیاسی و اقدام به صورت موردی همراه است. در مقاله حاضر، که به روش توصیفی-تحلیلی گردآوری شده است، اسناد و منابع کتابخانه‌ای مرتبط با موضوع تحقیق مورد مطالعه و مذاقه قرار گرفته‌اند.

۲. پیشینه تحقیق

ستار عزیزی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «مشروعیت دموکراتیک حکومت در حقوق بین‌الملل: از نظریه تا عمل» به طور مفصل به موضوع «اعمال قدرت موثر» در حقوق بین‌الملل کلاسیک به عنوان معیار مورد توجه در زمینه تشخیص قانونی بودن یک کشور و مشروعیت قدرتش

پرداخته است. با روشن نمودن ابعاد تاریخی مسئله، نویسنده بیان می‌دارد که از بعد از پایان یافتن جنگ سرد «مشروعیت دموکراتیک کشورها» به آرامی در ارتباط شناسایی مورد نظر جا باز می‌کند. همچنین نویسنده با بررسی موارد مختلف مربوط به شناسایی کشورهای جدید، نشان داده است که مشروعیت دموکراتیک، اصولاً در واکنش به کودتاهای نظامی علیه حکومت‌های منتخب دموکراتیک اجرا شده است. اما در موارد وقوع انقلاب‌ها و جنگ‌های داخلی، عموماً همچنان مولفه سنتی اعمال قدرت موثر در این شناسایی نقش بازی می‌کند.

«تحولات جایگاه نهاد شناسایی در ایجاد دولت جدید: بررسی ادعای داعش مبنی بر ایجاد دولت اسلامی»، عنوان مقاله‌ای است از پوریا عسکری و بهمن ساعدی (۱۳۹۷) که در آن ضمن بررسی سیر تحول مقوله مشروعیت دموکراتیک، به طور خاص مورد دولت خلافت اسلامی مطالعه شده است. یافته‌های این مقاله این موضوع را با صراحت تأکید می‌نماید که داعش با اتکا به عناصر سنتی شناسایی یک دولت، تلاش نمود تا خود را یک سازمان در حد و اندازه دولت بازنمایی نماید، ولی دقیقاً به دلیل عدم برخورداری از هر نوع مشروعیت در حوزه قلمرو خویش و فراتر از آن ارتکاب جنایت و نقض فاحش حقوق بنیادین بشریت، نه تنها هرگز یک دولت شناخته نشد، بلکه صرفاً در حد یک بازیگر خشن شناسایی شده و حتی به رسمیت شناخته‌شدنش از سوی سایر دولت‌ها نیز به منزله نقض حقوق بین‌الملل بشر و قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل قلمداد گردید.

نقش به رسمیت شناختن دولت‌های دیگر در تعیین مشروعیت دولت تازه تاسیس به صورت موردی توسط مالکوم ان. شاو (Malcolm N. Shaw) (۲۰۱۷) در کتاب تأثیرگذار او «حقوق بین‌الملل» مورد مطالعه قرار گرفته است. در این کتاب نویسنده به صورت مفصل و با جزئیات، بینش‌های پیرامون مفاهیم حقوقی و سیاسی به رسمیت شناختن و نهاد شناسایی در حقوق بین‌الملل را از گذشته تا امروز ارائه داده است.

اما شاید از جمله مهمترین آثار در حوزه مشروعیت دموکراتیک، نوشتار توماس ام. فرانک (Thomas M. Franck) (۱۹۹۲) است که در آن به رابطه بین مشروعیت دموکراتیک و به رسمیت شناختن دولت پرداخته است. این پژوهش با عنوان «حق در حال حاضر ظهور بهره‌مندی از حکومت دموکراتیک» آغازگر نظریه‌پردازی برخی حقوقدانان در حمایت از پیدایش و ظهور این حق در نظام حقوق بین‌الملل معاصر به شمار می‌آید. از لوازم پذیرش این تئوری آن بود که صرف کنترل موثر یک حکومت باعث ایجاد مقبولیت و مشروعیت برای آن حکومت در جامعه بین‌المللی نخواهد شد.

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی ... (مریم فتاحیان و دیگران) ۱۳۳

مقاله حاضر تمرکز خود را علاوه بر بررسی ادبیات نظری و تاریخی مربوط به مشروعیت دموکراتیک، بر تحلیل رویکرد بین‌المللی در حاضر هم از بعد حقوقی و هم از بعد سیاسی در زمینه مشروعیت دموکراتیک در دولت‌های جدید قرار داده است.

۳. چهارچوب نظری

شناسایی به طور قطع، عملی است که دولت‌های جدید به آن محتاج هستند. البته در ارتباط با این که به رسمیت شناخته شدن دولتها، منجر به اعطا شخصیت بین‌المللی به آنها می‌شود یا اینکه به منزله آن است که آنها از قبل وجود داشته‌اند و شناسایی صرفا موجب تایید و مشروعیت بخشیدن به آنهاست، دو نظریه وجود دارد: نظریه اول که نظریه تاسیسی و ایجاد است، شناسایی را وسیله اعطا موجودیت و شخصیت بین‌المللی به دولت‌ها و حکومت‌ها می‌داند، این شناسایی به معنای، نظر دادن درباره حق موجودیت و حاکمیت دولت جدید است (مثل مورد کوزوو)؛ نظریه دوم، نظریه اعلامی است و شناسایی را به منزله اعلام موجودیت دولت‌ها و حکومت‌ها در نظر می‌گیرد، به این معنا که کشورهای قدیمی کشور جدید را بدون توجه به چگونگی بوجود آمدن مورد شناسایی اعلامی خود قرار می‌دهند. (عزیزی، ۱۳۹۷: ۴۶۷). در این نظریه، دولت‌ها به منشا مشروعیت و یا عدم مشروعیت توجهی ندارند و صرفا با استناد به کنترلی که دولت مذکور بر قلمرو خود دارد و در نتیجه توانی که برای عرض اندام در صحنه بین‌المللی یافته است، او را نیز به عنوان یکی از بازیگران همتای خود قبول می‌نمایند.

در عمل باید گفت که این توجه به چگونگی ایجاد یک دولت است که مسئله مشروعیت آن را در زمان شناسایی مطرح می‌کند. مشروعیت حاکمیت، رابطه مستقیمی با دموکراسی دارد. چرا که این نظام دموکراتیک است که مبتنی بر آرا و افکار عمومی است. افراد در یک نظام دموکراتیک مبتنی بر قانون اساسی، حق تعیین سرنوشت سیاسی خود را به موجب اصل مشارکت به دست می‌گیرند (اسدآبادی و دارابی، ۱۳۹۷: ۷۷). در واقع، در مشروعیت دموکراتیک، یک حکومت تنها نماینده افرادی است که رضایت آنها را جلب نموده است. بنابراین در یک رژیم غیردموکراتیک حاکمیت، تنها نماینده آن دسته از افراد، احزاب، گروه‌های نژادی یا تشکل‌های مالی است که موفق به جلب رضایت آنها شده است. بنابراین، چنین رژیمی نمی‌تواند مدعی سخنگویی از اکثریت مردمی باشد که در عمل نمایندگی آنها را بدست نیاورده است. امروزه به اعتقاد بسیاری از تحلیل‌گران، در پرتو تحولات بین‌المللی به موقعیتی نزدیک شده‌ایم که دموکراسی به عنوان یک حق جهانی به رسمیت شناخته شده است و در

برابر آن به خصوص کشورهای دموکراتیک، دارای تکلیف هستند که در زمان شناسایی دولت جدید آن را به هیچ روی نادیده نگرفته و از آن حمایت به عمل آورند و به تحقق آن کمک نمایند (Schneewind 1998؛ Hampton 1998).

۱.۳ منبع مشروعیت

در اینکه منبع مشروعیت حکومت چیست، یک سیر تاریخی در نظریات قابل ردیابی است. اولین بار این موضوع در قالب نظریه «رضایت» مطرح شد که به نوعی ریشه در فاصله‌گیری از تقدیرگرایی در فلسفه مسیحیت بود. در قرن هفدهم متفکرانی همچون هوگو گروتیوس، هابز و ساموئل پوفندورف در آثار خود در نهایت سعی داشتند تا قانون طبیعی را جایگزین منشا قدرت الهی نمایند (Schneewind 1998؛ Hampton 1998). در دومین مرحله مشروعیت دولت با نظریه "فایده‌گرایانه" (Utilitarian view) خود را منطبق ساخت که مطابق با آن اقتدار سیاسی مشروع می‌بایست بر اصل "فایده" (Utilitarian view) استوار باشد. البته این مفهوم از مشروعیت اقتدار سیاسی لزوماً بر اخلاقی بودن تاکید می‌نماید. "کریستین توماسیوس" (Christian Thomasius)، شاگرد پوفندورف (Pufendorf) و معاصر لاک را می‌توان به عنوان پیشرو رویکرد فایده‌گرایانه به مشروعیت سیاسی در نظر گرفت؛ او با رد "اراده‌گرایی" (Voluntarism) این ایده را مورد تاکید قرار داد که مشروعیت سیاسی به اصول احتیاط عقلانی بستگی دارد (Schneewind 1998: 160؛ بارنارد (Barnard)، ۲۰۰۱: ۶۶). سرانجام در تفکر جدیدتر، منشأ مشروعیت را به ایده "اندیشه معاصر" (Contemporary thought) - که خود معطوف به نظریه "عقل جمعی" (Public Reason) کانت و نظریه "مشارکت دموکراتیک" (Democratic participation) روسو می‌باشد مرتبط می‌سازند. از این زمان به بعد است که مشروعیت به طور طبیعی در رابطه مستقیم با وضعیت دموکراتیک و نقش مردم در تعیین حاکمان خود و به خصوص شکل نظام سیاسی مورد توجه ویژه قرار می‌گیرد.

۲.۳ وابستگی مشروعیت به نهاد دموکراسی

چارچوب نظری مشروعیت دموکراتیک در حقوق بین‌الملل، حاوی دیدگاه‌ها و نظریات مختلفی است که هر کدام به نوبه خود نقش دموکراسی را در نظم حقوقی بین‌المللی امروزه مورد بررسی قرار می‌دهند. از جمله این نظریات می‌توان به چارچوب تعریف شده در لیبرال دموکراسی (Liberal Democracy) اشاره کرد که در آن بر حمایت از حقوق فردی، حاکمیت

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی ... (مریم فتاحیان و دیگران) ۱۳۵

قانون و حکومت نمایندگی تأکید می‌شود. مشروعیت دموکراتیک براساس این دیدگاه، در حقوق بین‌الملل از پابندی یک دولت به اصول لیبرال دموکراسی، از جمله انتخابات آزاد و عادلانه، احترام به حقوق بشر و نهادهای پاسخگو ناشی خواهد شد (Iterations, 2022). در کنار این نظریه همچنین نظریه دموکراسی مشورتی (Deliberative Democracy) مطرح شده است که در آن بر اهمیت فرآیندهای تصمیم‌گیری فراگیر و مشارکتی صحنه گذاشته می‌شود. افکار عمومی و تبادل نظر مستمر بین شهروندان و ذینفعان و دولت ارزشگذاری شده و حقوق شهروندی را صرفاً به زمان انتخابات محدود نمی‌کند. در این دیدگاه، تلاش می‌شود تا از طریق مشارکت گسترده شهروندان و ارتباط مستقیمشان با دولت و نقش مشورتیشان در این زمینه، بسترهای مشروعیت دموکراتیک هر چه بیشتر تقویت شود. سومین نظریه در چارچوب دموکراسی، متضمن دموکراسی موسوم به جهان‌وطنی (Cosmopolitan Democracy) است که مطابق با آن گسترش اصول دموکراتیک در آن، فراتر از سطح دولت-ملت رفته و به شکل یک مولفه جهانی پیشنهاد و دنبال می‌شود. مشروعیت دموکراتیک در سطح جهانی صرفاً به مرزهای درونی یک دولت محدود نشده، بلکه ابعاد وسیع‌تر و مقبول‌تری را به خود می‌گیرد. (Archibugi, 2020).

در نظریات بالا، صرف‌نظر از اینکه هر یک، چه سطحی از مشروعیت را سازماندهی می‌کنند، نکته اصلی این است که اصولاً تضمین مشروعیت یک نظام سیاسی، در بستر دموکراسی امکان‌پذیر خواهد بود. غیر از این هیچ یک از اشکال حکومت، که در آنها نقش مشارکت مردمی در تعیین حاکمان و حق تعیین سرنوشت خود، تقریباً به صفر می‌رسد، قابل شناسایی نیست. به عبارت دیگر، مشروعیت دموکراتیک همانطور که از نامش نیز پیداست، در درون خود بسترهای ایجاد مشروعیت را برپایه یک نظام دموکراتیک با شعار حکومت مردم بر مردم تقویت خواهد کرد. در این نظام‌ها که قدرت سیاسی مشروعیت خود را از جامعه کسب می‌کند و مردم در ایجاد و استمرار نوع حکومت نقش دارند، بحران مشروعیت وجود ندارد، زیرا آزادی‌های اساسی، احزاب، نهادهای مدنی، تفکیک قوا و تعدیل قدرت وجود دارد و اعمال حاکمیت، مبتنی بر قانون است (علیپور، ۱۳۹۰: ۳۰).

۳.۳ دیدگاه‌های انتقادی (Critical Perspectives)

مشروعیت دموکراتیک نیز درست مثل خود دموکراسی، شاید تا امروز بهترین و جامع‌ترین مقوله‌ای است که در بعد فلسفه سیاسی و ابعاد قدرت، بشر به آن رسیده باشد، اما قطعاً

بی‌نقص‌ترین آن نیست. دیدگاه‌های انتقادی درباره مشروعیت دموکراتیک در حقوق بین‌الملل همواره وجود دارد که تلاش می‌کنند زوایای پنهان این مقوله را روشن سازند. از جمله انتقادات وارده، تسلط دولت‌ها و ساختارهای قدرت در حکمرانی جهانی است که با وجود آنها، نابرابری‌ها و عدم توازن قدرت ذاتی در سیستم بین‌المللی همواره برجسته می‌شود. (Henderson, 2013). همانطور که به دموکراسی می‌توان کاملاً ابزاری نگرینست و به نام آن از اهرم‌های فشار سود جست، از مشروعیت دموکراتیک یک دولت جدید هم می‌توان برای اعمال نفوذ سود جست. علاوه بر این، «مشروعیت به طور کلی در دو بعد درونی و برونی ظاهر می‌شود. بعد درونی آن نمایانگر ارتباطات رژیم سیاسی و شهروندان (دولت-ملت) و بعد برونی آن، روابط نظام‌های سیاسی (جایگاه بین‌المللی) را در برمی‌گیرد» (گرجی از ندریانی، ۱۳۸۸: ۳۵۸). در بعد درونی مشروعیت نظام دموکراتیک مبتنی بر ارزشی است که قدرتش ناشی از مردم است و وفاق بین مردم و حکومت می‌تواند به عنوان تایید پایه‌های مشروعیت، نظم فرمانروایی دولتی را توسعه دهد (پهلوان؛ ۱۳۷۴: ۴۱). به زبان دیگر، مشروعیت نیز زوال پذیر است، چراکه مشروعیت نهادی نیست که یکبار به دولتی اعطا شود و سپس برای همیشه استقرار مدام داشته باشد. با این حال، صرف دموکراتیک بودن منشا حاکمیت، برای دموکراسی کافی نیست و حکومت باید منشا دموکراتیکی خود را مدام تجدید کند (اسدآبادی و دارابی، ۱۳۹۷: ۷۷). در موارد زیادی مشاهده می‌شود که نظام‌های سیاسی از راه‌های گوناگون تلاش می‌کنند تا حکومت و حاکمیت خود را مشروع جلوه دهند، در حالی که مشارکت مردم در عمل بسیار کم‌رنگ می‌شود. ولی با این وجود دولت به دلیل اقتداری که در کنترل اوضاع دارد، می‌تواند بدون اینکه در نهایت رضایت کافی وجود داشته باشد خود را مشروع جلوه دهد (نگاه شود به مقاله اسدآبادی و دارابی، ۱۳۹۷).

در یک جمع‌بندی کلی باید گفت که مشروعیت دموکراتیک در حال حاضر از بعد نظری، توانسته است جایگاه مهمی را در نهاد شناسایی دولت‌های جدید از آن خود کند. در ادامه می‌بایست چگونگی برخورد قواعد بین‌المللی و نیز بازیگران صحنه بین‌المللی در مواجهه با این مقوله که به نظر می‌رسد توانسته است خود را به یک معیار مهم در شناسایی بدل کند، پرداخته شود. این مسئله، ما را یاری می‌نماید تا میزان انطباق حوزه حقوقی و سیاسی را در ارتباط با مقوله مورد بحث بررسی نماییم.

۴. جایگاه مشروعیت دموکراتیک در میان معیارهای شناسایی دولت‌ها

معیارهای شناسایی دولت‌ها در حقوق بین‌الملل بسته به عوامل و دیدگاه‌های مختلف، می‌تواند متفاوت باشد. به طور کلی هیچ توافق کلی جهانی در این زمینه که این معیارها دقیقاً کدام هستند وجود ندارد؛ چرا که عوامل متعددی هنگام تعیین مشروعیت و به رسمیت شناختن یک دولت به طور همزمان و بسته به موقعیت در نظر گرفته می‌شوند. با این وجود در یک چشم‌انداز کلی می‌توان چهار عامل را که تقریباً وجودشان ضروری به نظر می‌رسد ذکر نمود:

۱. کنترل مؤثر (Effective Control): اینکه آیا یک دولت کنترل مؤثری بر سرزمینی دارد که مدعی حکومت آن می‌باشد یا خیر، تا پیش از جنگ سرد مهمترین و تعیین‌کننده‌ترین عامل در نهاد شناسایی بود. کنترل مؤثر به توانایی یک دولت برای اعمال اقتدار، حفظ نظم و ارائه حکومت در یک قلمرو خاص اشاره دارد. در حقوق بین‌الملل کلاسیک چنانچه دولتی توانایی اعمال کنترل مؤثر بر قلمرو خود را داشت، بدون تردید به عنوان دولت قانونی شناخته می‌شد.

۲. به رسمیت شناخته شدن توسط دولت‌های دیگر (Recognition by Other States): به رسمیت شناختن یک دولت توسط دولت‌های دیگر نقش مهمی در تعیین مشروعیت آن ایفا می‌کند. به رسمیت شناختن می‌تواند به صورت رسمی (به رسمیت شناختن رسمی توسط سایر دولت‌ها) یا بالفعل (پذیرش و مشارکت عملی توسط سایر دولت‌ها) صورت پذیرد. در حالی که به رسمیت شناخته شدن به خودی خود یک الزام قانونی نیست، اما عامل مهمی است که بر جایگاه یک دولت در جامعه بین‌المللی تأثیر می‌گذارد. شناسایی چه رسمی و چه بالفعل حامل نوعی تایید و صحنه گذاشتن و به خصوص پذیرفتن دولت جدید است.

۳. مشروعیت قانون اساسی (Constitutional Legitimacy): پابندی یک دولت به چارچوب قانون اساسی خود در ارزیابی مشروعیت آن مهم است. دولت‌هایی که در چارچوب قانون اساسی خود عمل می‌کنند و به حاکمیت قانون احترام می‌گذارند، عموماً مشروع‌تر تلقی می‌شوند. قانون اساسی به عنوان یک قانون مادر در هر نظام سیاسی تعیین‌کننده خط‌مشی‌هایی است که حدود اختیارات و تکالیف را روشن می‌سازد، همچنین به طور سمبلیک، وجود یک نظام سیاسی مقتدر را گوشزد می‌نماید. به همین دلیل است که

تشکیل دولتی جدید که موفق می‌شود که قانون اساسی خود را تدوین نماید، به نوعی، اقتدار سیاسی آن را نیز به تصویر می‌کشد.

۴. مشروعیت دموکراتیک (Democratic Legitimacy): مشروعیت دموکراتیک می‌تواند معیاری در ارزیابی جایگاه دولت‌ها در حقوق بین‌الملل باشد. هرچند حصول چنین معیاری یک قاعده‌ی مطلق نیست. برقراری یک حکومت دموکراتیک شامل مواردی چون انتخابات آزاد و منصفانه، احترام به حقوق بشر و نهادهای پاسخگو اغلب به عنوان یک ویژگی مطلوب تلقی می‌شوند. با این حال، توجه به این نکته مهم است که همه دولت‌ها ملزم به اتخاذ سیستم‌های دموکراتیک نیستند، چراکه قوانین بین‌المللی به اصل حاکمیت دولت‌ها احترام می‌گذارند.

۵. نمایندگی مؤثر (Effective Representation): توانایی یک دولت برای نمایندگی و عمل از طرف جمعیت خود در تعیین مشروعیت آن مهم است. دولت‌هایی که به عنوان نماینده منافع و اراده شهروندان خود شناخته می‌شوند، در عرصه بین‌المللی مشروع‌تر تلقی می‌شوند.

چنانچه مشاهده می‌شود مشروعیت دموکراتیک یکی از عواملی است همچون سایر عوامل که در زمان شناسایی دولت تازه تاسیس لحاظ می‌شود. بنابراین همواره باید به یاد داشت که حتی با وجود اهمیت بالایی که روز به روز این عامل پیدا می‌کند، اما هرگز تنها عامل تعیین‌کننده نیست. به طور قطع نمی‌توان وضعیت دولتی را متصور بود که از مشروعیت سیاسی برخوردار است اما نمایندگی مؤثر و یا کنترل مؤثر لازم حداقلی برخوردار نیست.

۵. مشروعیت دموکراتیک در قوانین حقوق بین‌الملل

چنانچه در بالا ذکر شد مشروعیت دموکراتیک همواره از دو بعد حقوقی و سیاسی برخوردار است که در حوزه عمل الزاما با یکدیگر منطبق نمی‌شوند. بررسی بعد حقوقی که بیشتر از طریق اسناد حقوق بین‌الملل قابل درک هستند، می‌تواند بینشی در مورد تأثیر قواعد حقوقی بر معیارهای به رسمیت شناختن دولت‌های جدید در دوران پس از جنگ سرد ارائه دهد. بعلاوه، ارزیابی اینکه مشروعیت دموکراتیک چگونه در این چارچوب‌های قانونی نقش ایفا می‌کند به درک هنجارها و اصول در حال تحول به رسمیت شناختن دولت کمک می‌کند.

برای درک هر چه بهتر این قواعد حقوقی می‌توان نگاهی گذرا به تاریخی انداخت که در بستر تحولات مربوط به مشروعیت دموکراتیک به آرامی ظاهر شده است. برای اولین بار، اصول حاکمیت و برابری دولت در خلال صلح وستفاليا در سال ۱۶۴۸ مورد توجه قرار گرفت که نشانه‌ای مهم از تغییر از سلطه امپراتوری‌های فئودالی به سمت به شناسایی دولت‌های مستقلی بود که به نوعی برابر با هم به عنوان بازیگران اصلی در روابط بین‌الملل در کنار هم قرار می‌گرفتند. نظام وستفاليا بر تمامیت ارضی و خودمختاری سیاسی دولت‌ها تأکید داشت (Anzilotti, 1907). با آغاز قرن ۱۹، معیارهای دولت به طور واضح‌تری نمایان شد. تأکید بر کنترل مؤثر یک دولت بر یک قلمرو تعریف شده و توانایی برای حفظ حاکمیت پایدار در آن تثبیت شد. مهمترین تحول در این دوره ظهور دولت-ملت‌ها و شکل‌گیری نظریه‌های حقوقی در باب دولت و به رسمیت شناختن آن بود (Lauterpacht, 1947). مباحث مذکور سرانجام با تصویب کنوانسیون مونته‌ویدئو در ۱۹۳۳ پا به عرصه حقوق بین‌الملل جدید گذاشت. این کنوانسیون پیرامون حقوق و وظایف دولت‌ها چارچوبی جامع دارد که مطابق با آن جمعیت دائمی، قلمرو مشخص، اعمال کنترل مؤثر بر قلمرو و ظرفیت برقراری روابط با سایر کشورها از معیارهای آن هستند (Shaw, 2008). کنوانسیون مونته‌ویدئو معیارهای سنتی برای به رسمیت شناختن دولت تصریح شده‌اند اما کنوانسیون به صراحت مشروعیت دموکراتیک را به عنوان یک الزام قید نکرده است. با این وجود به گونه‌ای غیرمستقیم بر ضرورت حکومت دموکراتیک دلالت وجود دارد. ماده ۱ این کنوانسیون بر ضرورت وجود دولت، در یک حاکمیت جدید تأکید کرده است و بدون اینکه ماهیت دولت را مشخص کند، مشروعیت دموکراتیک را به عنوان عاملی در تعیین اینکه آیا یک دولت کارآمد است و نیز از حمایت مردمی برخوردار است یا خیر، در نظر گرفته است. در این ماده آمده است: «دولت به عنوان یک تابع یا شخص حقوق بین‌الملل باید دارای شرایط لازم باشد: الف) جمعیت پایدار و دائمی، ب) سرزمین مشخص؛ ج) حکومت؛ د) توانایی ایجاد رابطه با سایر کشورها» (ماده ۱ کنوانسیون مونته‌ویدئو). در این ماده سه مورد اول واضح و روشن به نظر می‌رسد. اما در تفسیر شرط چهارم است که می‌توان مشروعیت را لحاظ نمود. در واقع این موضوع به مثابه آن است که مشروعیت و یا عدم مشروعیت دموکراتیک و تشخیص و تصمیم‌گیری در ارتباط با آن به نوعی به عهده خود دولت‌ها گذاشته شده است. و در این موضوع، می‌بایست رفتار دولت تازه تاسیس به نوعی باشد که از طرف سایرین قابل قبول باشد و شرایط شناسایی را فراهم نماید.

از جمله منابع مهم حقوقی قابل اسناد، مربوط به قطعنامه‌های سازمان ملل متحد است. البته باید دانست که این قطعنامه‌ها در رابطه با به رسمیت شناختن دولت، مجموعه خاصی از معیارها را تعیین نمی‌کنند، اما می‌توانند راهنمایی‌هایی را در مورد اصول و هنجارهای مرتبط با فرآیند شناسایی ارائه دهند. همچنین آنها منعکس‌کننده درک در حال تکامل از دولت بوده و اغلب شامل ارجاعاتی به اصول دموکراتیک و حقوق بشر هستند. به عبارت دیگر، این قطعنامه‌ها صرفاً دیگر بر مقوله حق حاکمیت تأکید ندارند، بلکه تلاش می‌کنند حتی به صورت تلویحی مولفه‌هایی از جمله مشروعیت دموکراتیک را گوشزد نمایند. از جمله این قطعنامه‌ها می‌توان به قطعنامه ۲۶۲۵ مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوب ۱۹۷۰ در مورد "اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل در مورد روابط دوستانه و همکاری بین الدول" اشاره کرد که به اهمیت تعیین سرنوشت و حقوق مردم برای تعیین آزادانه وضعیت سیاسی خود، به صورت یک حق اذعان می‌نماید. این حق می‌تواند به دلالتی تلویحی بر نقش مشروعیت دموکراتیک دولت و فرایند به رسمیت شناختن آن در عرصه بین‌المللی تفسیر شود. علاوه بر این، قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد و شورای امنیت مربوط به موارد خاص دولت‌سازی اغلب بر اهمیت راه‌حل مسالمت‌آمیز، پایبندی به حقوق بشر و احترام به اصول دموکراتیک در چارچوب دولت‌سازی و تعیین سرنوشت تأکید می‌کنند (United Nations General Assembly, 1970).

چنانچه می‌بینیم اسناد حقوقی بین‌المللی و قطعنامه‌های سازمان ملل به صراحت مشروعیت دموکراتیک را به عنوان یک الزام جدی برای به رسمیت شناختن دولت تجویز نمی‌کنند. با این وجود، آنها منعکس‌کننده هنجارها و اصول در حال تحولی هستند که به طور فزاینده‌ای بر اهمیت دولت‌های مبتنی بر نظام دموکراتیک، بر حقوق بشر و بر تعیین حق سرنوشت در فرآیند به رسمیت شناختن تأکید دارند. به عبارت بهتر، این اسناد ایجاد‌کننده چارچوبی هستند که در آن جامعه بین‌المللی مشروعیت دولت‌های جدید را با در نظر گرفتن اصول دموکراتیک به عنوان عوامل کلیدی در ارزیابی مشروعیت کلی دولت‌های نوظهور در نظر می‌گیرد (Crawford, 2006). بر همین اساس است که در دوران تسلط طالبان بر ۹۰ درصد سرزمین افغانستان در دهه ۱۹۹۰ میلادی، جز سه دولت عربستان سعودی، پاکستان و امارات، دیگر دولتها و همچنین سازمان ملل متحد از شناسایی حکومت طالبان به عنوان حکومت حاکم بر آن کشور خودداری کردند و حکومت رقیب آن یعنی ائتلاف شمال را که تنها بر ده درصد افغانستان تسلط داشت به عنوان حکومت افغانستان به رسمیت شناختند. و درست به همین دلیل بود که شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطعنامه‌های مختلف (قطعنامه‌های شماره

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی ... (مریم فتاحیان و دیگران) ۱۴۱

۱۲۶۷، ۱۳۳۳ و ۱۳۷۸) اعلام کرد که طالبان را به عنوان نماینده مردم افغانستان و حکومت مشروع آن کشور نمی‌داند. در این مورد ملاحظه می‌شود که دکترین کلاسیک که در آن رفتار دولت با اتباعش مسئله‌ای محدود به صلاحیت داخلی آن دولت بود (سالومون، ۱۳۹۱: ۱۱۹)، دیگر جایگاه چندانی نداشت. هر چند طالبان در این دوره توانست کنترل موثر بر اوضاع داخلی داشته باشد، اما نقض آشکار حقوق بشر و عدم مقبولیت داخلی عامل مهمی بود که همواره شناسایی‌اش را حتی تا امروز توسط سایر بازیگران به تعویق انداخته است.

مهمترین رویداد در ارتباط با نهاد شناسایی به اقدام سازمان ملل متحد برمی‌گردد که از دهه ۱۹۹۰ به بعد، رویکرد خود را نسبت به کودتاهای نظامی در کشورهای عضو تغییر داد و در نتیجه، تغییر حکومت از طرق غیردموکراتیک و بدون برگزاری انتخابات را نامشروع دانست. تا پیش از این، حتی در این سازمان هم کمتر توجهی به منشا شکل‌گیری دولت‌ها می‌شد و شناسایی، امری مستقل و وابسته به تحقق شرط کنترل موثر بود. از این زمان به بعد، مجمع عمومی و شورای امنیت، کودتاهای انجام شده در کشورهایی همچون برون‌دی (۱۹۹۳)، گامبیا (۱۹۹۴)، سیرالئون (۱۹۹۷) و سائوتومه پرنسپ (۲۰۰۳) را محکوم کردند و حتی اقدامات تنبیهی علیه کودتاچیان وضع نمودند؛ مثلاً شورای امنیت در سال ۱۹۹۳ و در واکنش به کودتای هائیتی، ابتدا طی قطعنامه ۸۴۱ تحریم‌های اقتصادی علیه آن کشور وضع کرد و پس از آنکه حکومت پیشین به نتیجه موردنظر در اعاده حکومت، دست نیافت طی قطعنامه شماره ۹۴۰ تصمیم به مداخله نظامی در هائیتی گرفت. همچنین شورای امنیت در قطعنامه ۱۱۳۲ به اتفاق آراء، تحریم‌های اقتصادی و نفتی علیه دولت سیرالئون در واکنش به کودتای سال ۱۹۹۷ در آن کشور، وضع کرد. در این مثال‌ها علی‌رغم وجود مولفه کنترل موثر امر شناسایی محقق نشد. این در حالی است که در رویه سازمان ملل متحد، عکس این موضوع را در مواردی همچون اتیوپی، اتریش، چکسلواکی (سابق)، لهستان و دولت‌های منطقه بالتیک می‌توان ملاحظه نمود؛ یعنی علی‌رغم ضعف در موثر بودن به منزله یک دولت، آنها توانستند موجودیت خود را حفظ کرده و نهاد شناسایی در موردشان صورت پذیرد (Crawford, 2007: 97).

۶. شناسایی دولت‌های جدید در رفتار بازیگران حقوق بین‌الملل

در بعد نظری انتشار دو اثر مهم «پایان تاریخ» نوشته فرانسیس فوکویاما (Fukuyama) (۱۹۸۹) و «موج سوم دموکراسی» ساموئل هانتینگتون (Huntington) (۱۹۹۳)، بسیاری از متخصصین حقوق بین‌الملل را بر آن داشت که به دموکراسی به عنوان «شرایط لازم برای تأیید حکمرانی» اعتقاد

یابند. توماس فرانک در سال ۱۹۹۲ در مقاله‌ای با عنوان «حق نوظهور برای حکومت دموکراتیک» به صراحت نوشت که از دموکراسی می‌توان به عنوان وسیله‌ای استفاده کرد که از آن برای به رسمیت شناختن دولت‌ها در حقوق بین‌الملل بهره برد (Franck, 1992). در عمل، خاستگاه این نظریه‌پردازی‌های علمی، دو رویداد سیاسی مهم بودند که در آن سالها اتفاق افتادند: اولی مربوط به کودتای اوت در اتحاد جماهیر شوروی بود که می‌توانست به سرنگونی رئیس‌جمهور بوریس یلتسین منجر شود، اما در میانه متوقف شد و به سرانجام نرسید و دیگری جایی دورتر، در هائیتی رخ داد که در آن رئیس‌جمهور ژان برتراند آریستید، پس از یک کودتای موفقیت‌آمیز و به ظاهر برکنار شده از قدرت، بار دیگر به وقت انتخابات در صحنه ظاهر شده و نامزد انتخابات ریاست‌جمهوری شد. در هر دو مورد، جامعه بین‌المللی تلاش کرد تا با رویکردی واحد و جدی، از دموکراسی به عنوان تنها ابزار اعتبار بخشیدن به حکومت‌داری دفاع نماید. این وقایع در نهایت به بحث در مورد اهمیت مشروعیت دموکراتیک به عنوان رویکردی برای به رسمیت شناختن دولت‌ها در حقوق بین‌الملل منجر شد.

کمی پیش از این وقایع و درست پس از اتمام جنگ سرد و پیدایش موج دموکراتیزاسیون در اروپای شرقی و برخی مناطق دیگر جهان، تئوری سیاسی مبنی بر اینکه تنها مدل مطلوب حکومت‌داری، لیبرال دموکراسی است مطرح شد. یعنی همان تئوری معروف پایان تاریخ که از سوی فوکویاما مورد توجه بود. گروهی از حقوقدانان از تغییر رویکرد حقوق بین‌الملل و موضع‌گیری آن نسبت به چگونگی شکل‌گیری و تغییر حکومت صحبت نمودند. در این گفتمان شکل‌گرفته، مقاله توماس فرانک که در سال ۱۹۹۲ در مجله آمریکایی حقوق بین‌الملل با عنوان «حق در حال ظهور بهره‌مندی از حکومت دموکراتیک» منتشر گردید، آغازگر تئوری‌پردازی برخی حقوقدانان در حمایت از پیدایش و ظهور این حق در نظام حقوق بین‌الملل معاصر شد. زمینه پذیرش این نظریه بیش از هر چیز به این موضوع وابسته بود که کنترل موثر یک حکومت باعث ایجاد مقبولیت و مشروعیت برای آن در جامعه بین‌المللی نشود. نقطه عطف این مباحث این بود که به نوعی ضرورت وجود یک دموکراسی مردمی و مشروعیت دموکراتیک را بدون اینکه الزاماً دولتها را مجبور به داشتن چنین نظامی نماید، مورد تاکید قرار می‌داد. یعنی به نظر می‌رسد که برخوردی سلبی با مولفه کنترل موثر، به طور ایجابی بر مشروعیت دموکراتیک صحنه می‌گذاشت و رویه جدیدی را در عرصه بین‌المللی و به خصوص در چارچوب رفتار بازیگران بین‌المللی ایجاد می‌کرد.

در جریان مناظراتی که بعد از این اتفاقات نامبرده در بالا و طرح سوالات جدید از طرف نظریه‌پردازان انجام شد، در راستای ضرورت حمایت از مشروعیت دموکراتیک چهار دلیل بیان شد. اولین مورد این بود که مشروعیت دموکراتیک می‌تواند به ابزاری برای ممانعت از درگیری‌های مسلحانه داخلی بدل شود، چرا که معطوف کردن نهاد شناسایی به عدم گسترش درگیری و اعمال خشونت قادر به نقش‌آفرینی و تبدیل شدن به صورت یک عامل بازدارنده را دارد (Fox, 2000). دوم اینکه مشروعیت دموکراتیک، تا حدود زیادی می‌تواند متضمن دموکراسی به عنوان کلید صلح و امنیت بین‌المللی باشد، چرا که فرض بر این است که دولت‌های دموکراتیک علیه یکدیگر جنگ نمی‌کنند. برای سومین دلیل، تلاش شد تا مشروعیت دولت‌ها نیز همچون طیف گسترده‌ای از هنجارها و رویه‌های بین‌المللی نگاه شود که حتی اگر به ظاهر به دموکراسی مرتبط نباشند، اما در حال حاضر برای اجرای خود به دموکراسی یا فرآیندهای دموکراتیک متکی می‌شوند (Brown, 1996). در پایان، با توجه به گسترش ادبیات حقوق بشر، تعهد به اصول دموکراتیک و پذیرش کثرت‌گرایی، مشروعیت دموکراتیک به عنوان شاخصی برای رعایت و احترام به اصول حقوق بشری معرفی شد (Constant, 1988). بدون شک هر چهار دلیل مهم، امکان تحقق کامل را ندارند، اما تحلیل‌ها بر این مسئله استوار بود که مشروعیت دموکراتیک می‌تواند در تحقق این اصول که به نوعی آرمان‌های جامعه بشری هستند، حتی به صورت حداقلی، به ایفای نقش بپردازد.

از زمان مطرح شدن این مباحث و مناظراتی که در صحنه بین‌المللی در ارتباط با تجدیدنظر در فرایند شناسایی دولت‌های جدید ایجاد شد، رفتار بازیگران بین‌المللی تا حدود زیادی تغییر کرد و این واقعیت را منعکس نمود که این مباحث تا حد زیادی توانسته‌اند در توجه آنها به منشا شکل‌گیری یک دولت و مشروعیت آن در نظام سیاسی داخلی خود موثر واقع شوند. اما نکته مهم این است که مشروعیت دموکراتیک به دو شیوه ایجابی و سلبی خود را رفتار بازیگران منعکس می‌کند.

۱.۶ رویکرد ایجابی: برای درک هر چه بهتر این رویکرد می‌توان به چهار مورد خاص و

شناخته شده در ارتباط با نحوه شناسایی دولت‌های جدید اشاره کرد.

تمپور شرقی: تیمور شرقی در سال ۲۰۰۲ طی یک سلسله وقایع از اندونزی جدا شده و ادعای استقلال و یک حکومت مستقل را نمود. پس از استقلال مذکور، این کشور برای به رسمیت شناخته شدن، تعهدات زیادی را بر خود تحمیل نموده و تلاش‌هایی را انجام داد که در عمل در راستای اجرای مشروعیت دموکراتیک نقش به‌سزایی داشت. در واقع، سازمان ملل

متحد معیارهای همچون کنترل مؤثر بر قلمرو، به رسمیت شناختن توسط سایر کشورها و فرآیند تعیین سرنوشت و رعایت آن را برای پذیرفتن این دولت جدید توسط خود به صورت شرط قرار داد. همین عامل، محرکه‌ای بود تا تیمور-شرقی تأکید زیادی بر دموکراتیک بودن خود و حاکمیت قانونی و مشروعیت داشته باشد. این کشور برای ایجاد نهادهای دموکراتیک و برگزاری انتخابات آزاد و عادلانه تلاش زیادی نمود. بنابراین باید گفت که در این مورد، مشروط نمودن فعل شناسایی به مشروعیت دموکراتیک از سوی جامعه بین‌المللی توانست به اجرای این مهم کمک زیادی نماید (Scharf, 2005).

مونه نگرو: مونه نگرو در سال ۲۰۰۶ در پی برگزاری همه‌پرسی از صربستان اعلام استقلال کرد. به منظور شناسایی به عنوان یک دولت جدید، معیارهایی از سوی جامعه بین‌الملل در نظر گرفته شد که به مشروعیت دموکراتیک منجر شد. در عمل علاوه بر اهمیت کنترل مؤثر بر قلمرو و به رسمیت شناخته شدن از سوی سایر کشورها، معیار دیگری که اثرگذار بود، نتیجه همه‌پرسی بود که خواست مردم مونه نگرو را انعکاس می‌داد. مشروعیت دموکراتیک مونه نگرو نقش مهمی در به رسمیت شناختن بین‌المللی آن ایفا کرد. این کشور بر اصلاحات دموکراتیک، حاکمیت قانون و ادغام یورو-آتلانتیک تمرکز نموده و به پایبندی خود به تعهداتش در رعایت اصول دموکراتیک عمل نمود (Noutcheva, 2008).

جمهوری کوزوو: کوزوو در سال ۲۰۰۸ استقلال خود را از صربستان اعلام کرد. شناسایی این کشور از یک طرف مستلزم ملاحظات کنترل مؤثر بود چرا که اکثریت آلبانیایی کوزوو کنترل عملی بر این قلمرو را اعمال می‌کردند. همچون در مورد ذکر شده در بالا، به رسمیت شناخته کوزوو از سوی سایر دولت‌ها نقش مهمی در تشکیل دولت در این کشور ایفا کرد، به طوری که برخی از کشورها آن را بر اساس اصول خودمختاری و آرمان‌های دموکراتیک به رسمیت شناختند. علاوه بر این دو مورد، دولت خودخوانده کوزوو بر اصول دموکراتیک و حمایت از حقوق اقلیت‌ها نیز به طور ویژه متمرکز شد و هدف خود را در این زمینه، ایجاد نهادهای دموکراتیک و ترویج حکومت چند قومیتی معرفی کرد. این موضوع به خوبی نشان می‌داد که چگونه کوزوو بر برجسته‌سازی وفاداریش به ارزش‌های دموکراسی و احترام به اصول حقوق بشر تلاش داشت تا به شناسایی خود در چارچوب یک کشور از سوی سایرین کمک نماید (Bytyci, 2017).

سودان جنوبی: سودان جنوبی نیز در سال ۲۰۱۱ پس از همه‌پرسی از سودان مستقل شد و تقریباً مانند موارد بالا همین فرآیند را طی نمود. معیارهای دولتی بودن آن شامل کنترل مؤثر بر

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی ... (مریم فتاحیان و دیگران) ۱۴۵

قلمرو آن، به رسمیت شناختن سایر کشورها و همچنین نتیجه‌ای بود که به دنبال یک همه‌پرسی که خواست مردم سودان جنوبی را منعکس می‌کرد، بدست آمد. استقلال سودان جنوبی ارتباط تنگاتنگی با تمایل به تعیین سرنوشت و حکومت دموکراتیک داشت. با این حال، چالش‌هایی با تحکیم و حکومت‌داری دموکراتیک پس از استقلال آن پدیدار شد که بر رابطه پیچیده بین مشروعیت دموکراتیک و دولت‌سازی تأکید کرد. در واقع در مورد سودان، هرچند در زمان شناسایی مشروعیت دموکراتیک محقق شده به نظر می‌رسید ولی به دنبال سلسله تحولات و ناآرامی‌های پس از این دوره، مشروعیت مذکور در نهایت مخدوش شد (De Waal, 2013).

در هر چهار مثال، می‌توان به وضوح ملاحظه نمود که در رویه بین‌المللی که امروزه ایجاد شده است، دیگر مولفه کنترل موثر تنها عامل تعیین‌کننده برای شناسایی نیست. بلکه این عامل زمانی دارای اعتبار است که مشروعیت دموکراتیک نیز لحاظ شود. موکول کردن شناسایی به دولت‌ها و توجه بیش از پیش دولت‌ها به مسئله مشروعیت حکومت تازه تاسیس باعث شده است که در عمل مشروعیت دموکراتیک به صورت یک مولفه مهم در نهاد شناسایی دارای جایگاه شود.

۲.۶ رویکرد سلبی: در این رویکرد، نهادهای بین‌المللی بر اساس تعهداتی که برعهده دارند، می‌بایست از شناسایی دولت‌ها و گروه‌هایی که مرتکب نقض اساسی قوانین بین‌المللی شده‌اند، خودداری نمایند. در واقع در اینجا رفتار سلبی و حتی تنبیهی نقش کلیدی در عدم شناسایی بازی می‌کند، در حالی که این عدم شناسایی دقیقاً به خاطر فقدان مشروعیت دموکراتیک لحاظ شده است.

مطابق با بند ۲ ماده ۴۱ پیش‌نویس مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل راجع به مسئولیت دولت‌ها ناشی از اعمال متخلفانه بین‌المللی (۲۰۰۱)، هیچ دولتی نباید وضعیت ناشی از نقض جدی را قانونی تلقی نماید... (عسکری و ساعدی، ۱۳۹۷: ۱۸۹). به دنبال چنین موضع‌گیری است که به طور مثال دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه مسلحانه در سرزمین کنگو بیان کرد: «ممنوعیت توسل به زور، سنگ بنای منشور سازمان ملل متحد است و تردیدی در ضرورت عدم شناسایی کشور جدید با هر وضعیتی که ناشی از اعمال غیرقانونی روز باشد، وجود ندارد.» (عسکری و ساعدی، ۱۳۹۷: ۱۸۹). در این موارد، نوعی رویکرد سلبی حاکم است، بدون اینکه از مشروعیت یک نظام تازه تاسیس سخنی به میان آمده باشد، شناسایی آن در صورتی که مغایر یا قواعد بین‌المللی باشد و یا ناقض قواعد بنیادین حقوق بشری باشد، خود به نوعی نقض قانون

بدل می‌شود. به عبارتی دیگر، در این قوانین، بازیگران بین‌المللی در رفتارشان با دولت جدید جهت شناسایی به درستی عمل نکند و به طور مثال یک دولت با منشا عدم مشروعیت را به رسمیت بشناسند، خود یک ناقض حقوق بین‌الملل به شمار می‌روند. از جمله مثال‌های عملی که در این موضوع قابل اشاره هستند، حکومت رودزیای جنوبی (رژیم نژادپرست)، نامیبیا (انکار حق تعیین سرنوشت) (Crawford, 2007:33)، مورد طالبان و داعش هستند که همگی به دلیل ارتکاب اعمال تروریستی و جنایات ضدبشریت که در طول حکومت خود انجام داده بودند، از شناسایی باز ماندند. در این موارد، هر چند کنترل موثر واقع شد و به نظر می‌رسید که گروه‌های روی کار آمده بر اوضاع مسلط هستند و در قالب یک چارچوب سرزمینی اقدام به تشکیل دولت نموده‌اند، اما در عمل، موارد نقض قواعد بینادین حقوق بین‌الملل بشر آنچنان برجسته بود که مانع شد تا کشورها و سازمان‌های بین‌المللی آنها را شناسایی نمایند.

۷. نتیجه‌گیری

مشروعیت یک دولت در جهان امروز مقوله‌ای نیست که به مانند گذشته در حیطه صلاح‌دید آن کشور در ارتباط با امور داخلی به شمار آید، چرا که مشروعیت داخلی به فراتر از مرزهای کشور مذکور رفته و به عرصه بین‌المللی و به موقعیتش در صحنه بین‌المللی نیز پیوند می‌خورد، به گونه‌ای که مشروعیت دموکراتیک که تا پیش از جنگ سرد هرگز در زمان شناسایی یک دولت جدید، معیار تصمیم‌گیری به شمار نمی‌رفت، امروز توانسته است خود را به صورت یکی از معیارهای مهم در کنار سایرین برای نهاد شناسایی معتبر سازد.

مشروعیت دموکراتیک، اصولاً معطوف به اصول دموکراسی، حق تعیین سرنوشت و رعایت اصول حقوق بشر است. این مهم توانسته است تا حدود زیادی مسئله کنترل موثر را که زمانی معیار اساسی شناسایی بود به حاشیه براند. مشروعیت در چارچوب قواعد مربوط به حقوق بین‌الملل از بعد از جنگ جهانی به طور ضمنی مورد تاکید واقع شده است، حتی اگر این تاکید در اکثر مواقع به صورت ضمنی در اسناد و قطعنامه‌ها مطرح شده باشد.

در رویه بین‌المللی اصولاً دولت‌ها یا به صورت ایجابی به تحقق مشروعیت دموکراتیک در ارتباط با یک دولت جدید در زمان شناسایی توجه می‌نمایند و یا به صورت سلبی، چنانچه این مقوله در تاسیس آنها نقض شده باشد، از شناسایی دولت مذکور خودداری می‌نمایند. فراتر از این رویه، اسناد و قواعد بین‌المللی حمایت و شناسایی از حکومت‌های تازه تاسیس برخواسته

جایگاه مشروعیت دموکراتیک و معیارهای شناسایی ... (مریم فتاحیان و دیگران) ۱۴۷

از شورش و سرکوب که در آنها حقوق بنیادین بشر نقش می‌شود را خود مصداق نقض قوانین بین‌المللی تلقی می‌نمایند.

پی‌نوشت

۱. مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته حقوق بین‌الملل عمومی - دانشگاه آزاد کرمانشاه است.

کتاب‌نامه

- اسدآبادی، طیب؛ دارابی، محمدعلی (۱۳۹۷)، «تبیین مشروعیت نظام دموکراتیک مبتنی بر قانون اساسی، نظام جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه جستارهای حقوق عمومی، سال دوم، شماره پنجم، صص ۷۶-۹۴.
- پهلوان، چنگیز (۱۳۸۴)، «مشروعیت دولت مدرن»، کیان، شماره ۲۵.
- عزیزی، ستار (۱۴۰۰) «مشروعیت دموکراتیک حکومت در حقوق بین‌الملل: از نظریه تا عمل»، دوفصلنامه حقوق بشر، سال شانزدهم، شماره ۲، صص ۵-۲۸.
- عزیزی، آریا (۱۳۹۷)، «شناسایی از دیدگاه حقوق بین‌الملل اسلام و حقوق بین‌الملل معاصر»، فصلنامه علمی - حقوقی قانون‌یار، دوره دوم، شماره ششم، صص ۴۵۷-۴۸۳.
- عسکری، پوریا؛ ساعدی، بهمن (۱۳۹۷)، «تحولات جایگاه نهاد شناسایی در ایجاد دولت جدید: بررسی ادعای داعش مبنی بر ایجاد دولت اسلامی»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۸، شماره ۱، بهار ۱۳۹۷: صص ۱۸۱-۲۰۰.
- علیپور، محمدحسن (۱۳۹۰)، اخلاق و دموکراسی (مجموعه مقالات)، تهران: نشر پایان.

- Anzilotti, D. (1907). "The theory of the state and international law". *American Journal of International Law*, 1(2), 293-307.
- Crawford James R. (2007). *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press.
- Archibugi, D. (2020). "Cosmopolitan Democracy". In: *Cosmopolitanism in Hard Times* (pp. 167-180). Brill Publishers.
- Bytyci, F., & Phillips, D. L. (2017). "State-building and the making of democracy: Kosovo in comparative perspective". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 19(1), 68-86.
- Constant, Benjamin (1988), *The Liberty of the Ancients Compared with that of the Moderns*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Crawford James R. (2007), *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press.
- Sloane, Robert (2002), "The Changing Face of Recognition in International Law: A Case Study of Tibet", *16 Emory Int'l L. Rev.*

- De Waal, A. (2013). "South Sudan: A new nation, old agonies". *African Affairs*, 112(448), 148-157.
- Fox, Gregory H., And Brad R. Roth, (eds.) (2000), *Democratic governance and international law*, Cambridge University Press.
- Franck, Thomas (1992), "The Emerging Right to Democratic Governance" (1992) 86 *American Journal of International Law*, pp. 46-91.
- Henderson, J. A., & Wakeham, P. (Eds.). (2013). *Reconciling Canada: Critical perspectives on the culture of redress*. University of Toronto Press.
- Iterations, S. B. S. D. (2022). *Resolving the Paradox of Democratic Legitimacy*.
- Noutcheva, G. (2008). "Montenegro: A Case of Ethnopolitism". *Southeast European Politics*, 9(2-3), 109-135.
- Scharf, M. P. (2005). *Balkan justice: The story behind the first international war crimes tribunal since Nuremberg*. NYU Press.
- Shaw, M. N. (2008). "Recognition in theory and practice". *The European Journal of International Law*, 19(4), 721-742.
- Schmitt, M. N. (2002). "The Law of Non-International Armed Conflict: Additional Protocol II to the 1949 Geneva Conventions". In *International Humanitarian Law* (Vol. 2, pp. 151-252). Dartmouth Publishing Company.
- United Nations General Assembly. (1970). *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/6922?ln=en>